

Mirek Topolánek: Vize 2020: Vzdělávání - cesta k úspěchu, věda a výzkum

11.01.2010, Plzeň, Vize 2020

Začnu otázkou. Co je hlavní ideologický spor dneška? Bezpochyby je to souboj mezi těmi, kteří myslí na budoucnost našich dětí a těmi, kteří ji hodlají projít. Souboj mezi těmi, kteří chtějí příští generaci odkázat úspěšnou a moderní zemi a těmi, kteří jí nabízejí dluhy a společenský rozvrat. Je to souboj mezi odpovědností a populismem.

Hloubka a závažnost tohoto sporu dalece přesahují horizont jednoho či dvou volebních období. Jeho význam překračuje i rámec běžného pravolevého soupeření. Jde tu o podstatu legitimacy demokratického politického systému. Buď bude jejím základem schopnost politiků nabídnout dlouhodobou perspektivu. Nebo naopak jejich připravenost obětovat ji okamžité spotřebě. Buď si díky investicím do budoucnosti otevřeme dveře k novým příležitostem. Nebo zůstaneme otroky bankrotářského státu blahobytu.

Proto je vzdělávání, věda a výzkum klíčovou součástí Vize 2020. Na jedné straně všechny naše ostatní reformy směřují k tomu, abychom měli dostatek prostředků a motivace k masivním investicím do špičkového vzdělání, nových objevů a inovací. Bez provedení všech těch ekonomických, sociálních, společenských a institucionálních reforem k tomu nikdy nebudeme mít ani dost prostředků, ani dost vůle.

A na druhé straně, pouze vzdělanostní ekonomika nám může zaručit, že budeme dlouhodobě konkurenceschopní a že budeme moci ufinancovat penzijní, sociální či zdravotní systém. Bez dnešních investic do budoucnosti bude přítomnost našich dětí smutná a chudá.

Vzdělání je tak zároveň zámkem i klíčem od brány vedoucí k úspěchu. ODS chce tu bránu otevřít a proto jsme dnes tady. Je na čase, protože zaostávání České republiky je přinejmenším stejně palčivým problémem jako její zadlužování. Na oba problémy přitom existuje jedno účinné řešení. Jeho jméno je: odložená spotřeba.

Každá společnost je tak bohatá, perspektivní a odolná vůči otřesům, nakolik dokáže své zdroje neprojítat v okamžité spotřebě, ale investovat do budoucnosti. Světová krize nám to připomněla nanejvýš tvrdě a naléhavě.

Musíme učinit velký skok a začít myslet daleko více na budoucnost. Při pohledu na poměry v dnešní Sněmovně, v níž prokonzumní většina s lehkým srdcem promrhává dokonce i zdroje, které nemáme, se to může zdát jako sci-fi. Ale já věřím, že se můžeme opřít o zdravé jádro českého národa.

Copak snad neplatí, že i díky vysoké míře úspor a malé míře zadlužení českých domácností jsme se vyhnuli ničivému uragánu světové finanční krize? Copak drtivá většina lidí nekroučí nechápavě hlavou nad těmi, kteří si neodpovědně nabrali spotřebitelské úvěry a nyní jejich rodinné rozpočty drtí splátky vysokých úroků a visí nad nimi hrozba bankrotu? Proč bychom tedy měli volit politiky, kteří se stejně neodpovědně a neprozíravě chovají ke státním financím, k financím nás všech?

Výsledky této zaslepené politiky jsou zřejmé. Obrovské dluhy, hospodářství orientované na laciné montovny, nízký podíl vysokoškoláků a znalostí v ekonomice, slabá produktivita práce.

Neprozíravé vládnutí v letech 1998-2006:

Co jsme utratili:

- *Výdaje státního rozpočtu se zvýšily z 567 mld. Kč na 1021 mld. Kč.*
- *Vládní dluh vzrostl z 300 mld. Kč na 948 mld. Kč.*
- *Investiční pobídky spolykaly 155 mld. Kč.*

Co jsme "získali":

- *Produktivita hi-tech oborů 4 x nižší než průměr EU.*
- *3x nižší než v Německu, Švédsku nebo Francii a téměř 4x nižší než ve Finsku nebo v Nizozemí a více než 6 x nižší než v Irsku.*
- *Pouze 13 % zaměstnanců v hi-tech oborech má vysokoškolské vzdělání.*
- *Tento podíl je v rozvinutých zemích EU mezi 30 – 50 %.*
- *V Irsku 47 % ve Finsku 55 %.*

Tato čísla ukazují, že naším problémem není nedostatek financí ve státním rozpočtu, jak se často tvrdí. Naším problémem je jejich špatné využití, orientace na výroby s nízkou přidanou hodnotou a nízkým podílem znalostí. Naším problémem je plýtvání. Naším problémem je přílišná orientace na konzum, na okamžitou spotřebu.

Vždyť plná čtvrtina koupených potravin končí na smetišti. Na tom se nic nezměnilo ani v době krize. Na druhé straně více než polovina uchazečů se kvůli nedostatku míst nedostane na vysokou školu. Přitom zejména v přírodovědných a technických oborech je faktická potřeba ekonomiky daleko vyšší, než odpovídá počtu absolventů.

Je zřejmé, že projídáme vlastní budoucnost. Přičemž krize dále podvázala prostředky investované do vzdělávání. Situaci ještě zhoršují političtí hazardéři, kteří prosazují další zvyšování beztak vysokých výdajů na spotřebu.

Recept ODS je opačný. Navrhujeme systémové reformy, které přesunou prostředky z okamžité spotřeby na investice do budoucnosti. Navrhujeme nepodporovat z daní montovny laciných výrobků, ale směřovat veřejné a zejména soukromé prostředky do vzdělání, vědy, výzkumu, inovací a hitech technologií.

Pro budoucí úspěch České republiky je nutné:

- *Produkcí s nízkou přidanou hodnotou převést do levnějších zemí.*
- *Uvolněný prostor nahradit výrobou a službami s vysokou přidanou hodnotou (science based). Tomu přizpůsobit kvalifikaci pracovních sil.*
- *Zásadní změny je třeba provést zejména ve vysokém školství, které musí zajistit pracovníky. Změny se budou týkat řízení, financování i kvality vysokých škol. S tím nepochybně souvisí kvalita nižších stupňů vzdělávací soustavy.*
- *Je nezbytné připravit systém pro vzdělávání dospělých po vzoru zemí, které již podobné opatření realizovaly. Protože absolventi nemohou deficit ve vzdělanostní struktuře pro strategická odvětví vyplnit.*
- *Dále podpořit excelenci ve vědě a aplikovaném výzkumu, založenou v Reformě V+V+I, aby se zvýšila inovační výkonnost země.*

S těmito změnami jsme již začali během naší vlády v letech 2006-2009. Stabilizovali jsme veřejné finance a omezili zadlužování budoucnosti. Změnili jsme investiční pobídky ve prospěch zavádění špičkových technologií. Připravili jsme reformu systému podpory vědy a výzkumu ve prospěch těch, kteří mají skutečné výsledky. Zahájili jsme přípravu reformy terciárního vzdělávání.

Hlavní úkoly reformy vysokého školství

1. Zavést systém finanční pomoci studentům

- *Univerzální studijní granty.*
- *Studentské půjčky na pokrytí nákladů spojených se studiem.*
- *Spoření na vzdělání se státní podporou a změny současného systému sociálních stipendií.*
- *Zrušení věkové hranice 26 let pro nárok na sociální výhody spojené se studiem s tím, že student bude podporován vždy jedenkrát v každém stupni studia.*

2. Výrazně zvětšit diversifikaci systému terciárního vzdělávání.

Diferenciace škol podle typu instituce (research, teaching, profesně orientované).

- *Posílení segmentu profesně orientovaných bakalářských programů (Změnou akreditací, transformací vyšších odborných škol a finančními nástroji).*
- *Motivovat vznik výzkumných univerzit (posílením vazeb mezi výzkumem a vývojem, financováním magisterských a doktorských studií, ať už prostřednictvím normativů nebo kvót, případně transformací ústavů Akademie věd).*
- **Zúžit okruh institucí poskytujících doktorské studium v návaznosti na výsledky vědecko-výzkumné činnosti pracoviště**
- **Snížit prostupnost z bakalářského do magisterského studia – to bych možná teď neříkal.**

3. Změnit systém financování VŠ

- *Posílit kontraktové financování umožňující tvorbu alespoň střednědobých strategií škol.*
- *Posílit vliv výstupů (kvalita a uplatnitelnost absolventů) na výši příspěvků z veřejných zdrojů.*
- *Ke konkurenci mezi školami přispět zavedením školného, jehož výši by si v rámci stanovených stropů určovaly školy, příjmy ze školného musí být příjmem školy.*

4. Vztahy managementu a samosprávy, vztahy školy a fakult

- *Lépe nastavit vztahy mezi managementem a samosprávou tak, aby se posílila vazba mezi pravomocemi a odpovědností při zachování autonomie vysokých škol a akademických svobod.*
- *Redefinovat vztahy managementu vysoké školy a managementu fakult. Změnit složení správních rad (například jako v Rakousku polovina jmenována Akademickým senátem a polovina vládním úřadem) i složení Akademických senátů (v Rakousku, Německu atd. polovina AS zvolena profesory, čtvrtina ostatními členy akademického sboru, a poslední čtvrtina složena ze zástupců zaměstnanců a studentů).*
- *Zapojit vědeckou radu více do vědecké práce školy.*

5. Jmenování profesorů na základě konkursů.

- *Zapojit aplikovanou sféru do výzkumu vysokých škol tím, že bude možné vytvářet plnohodnotné a rovnocenné profesorské pozice financované ze soukromých zdrojů a obsazované veřejným konkurzem.*
- *Změnit předpisy pro jmenování profesorem tak, aby se o jakékoliv místo profesora mohl ucházet každý, jehož výsledky odpovídají profesorské úrovni.*

Komentář: Dosavadní praxe jmenování profesorem je nesrovnatelná s předpisy ostatních evropských států s výjimkou Slovenska!

Toto vše nejsou žádné experimentální návrhy. Jde jen a jen o inspiraci tím nejlepším, co funguje v rámci zemí Evropské unie. Co funguje například ve Velké Británii, kde zásadní reformu terciárního vzdělávání provedla labouristická vláda. Co funguje u našich sousedů v Německu. A nyní i v Rakousku, s nímž máme společnou historii a od něž jsme z doby Marie Terezie zdělili vzdělávací systém. Nicméně i tato tolik konzervativní země nedávno změnila svůj vysokoškolský zákon, který je nyní v plném souladu s normami v jiných evropských státech. Proč se nepoučíme ze zkušeností země, se kterou máme tolik společného?

Samozřejmě, že změny v systému vzdělávání se nemohou omezit pouze na vysoké školy. Je třeba začít už od základních a středních škol. Kupříkladu matematické schopnosti se formují do 14 let věku. To znamená, že na příštích 14 let je už nyní fakticky rozhodnuto o předpokladech nové generace zabývat se technickými, přírodovědnými či IT obory!

Přitom je naprosto zjevné, že pokud chceme uspět v globální konkurenci, musíme naše nejlepší mozky motivovat k tomu, aby si místo profese právníka, PR manažera, makléře či reklamního textaře zvolili dráhu matematika, fyzika, přírodovědce, či technika. Tedy aby si místo práce toho, kdo umí špičkově přerozdělovat bohatství, vybrali roli člověka, který revolučním způsobem přispívá k jeho růstu.

Změny ve školství jsou dlouhodobé a každá současná chyba či zaváhání v minulosti podvazují myšlenkový potenciál České republiky na léta dopředu. Tím spíše nesmíme váhat. Krize nás jasně varovala, co čeká společnosti orientované na konzum a s nízkým podílem znalostí na tvorbě HDP.

Společnosti, které umějí odložit svou spotřebu, jsou silnější morálně i hmotně. Umějí se daleko lépe vyrovnat s cyklickými i krizovými poklesy, jsou stabilnější protože jejich občané jsou orientováni na hodnoty, které jsou trvalé, ne na okamžitý konzum, který vždy kolísá. Takové společnosti jsou samozřejmě také daleko bohatší. Protože koruna investovaná do budoucnosti přináší na rozdíl od koruny projedené zisk. Nemluvě o koruně vydané na dluh, která s sebou nese zátěž v podobě úroků.

Je to vcelku srozumitelná volba. Společnosti, které projedí vše, co vyprodukují, hrají hru s nulovým součtem. Ty, které každý rok projedí dokonce více, než mají k dispozici, hrají hru se záporným součtem. Pouze ty společnosti, které umějí část své spotřeby odložit a investovat do budoucnosti, hrají se součtem kladným.

Ze všech důvodů, které jsem zde uvedl, nejsou pro naši Vizi 2020 vzdělání, věda a výzkum pouhou třeshinkou na dortu. Je to náš prioritní cíl, bod na horizontu, k němuž se sbíhají linie všech našich dalších reforem. Bez jejich provedení bychom nemohli proměnit rozmařilou a neprozíravou společnost dluhů na odpovědnou společnost odložené spotřeby. Společnost, která své bohatství neprojídá, ale investuje do vlastní modernizace, do vzdělání, špičkových technologií a inovací. Společnost, která nekonkuruje lacinou pracovní silou, ale exportuje znalosti, patenty a vynálezy.

Dovolte mi na závěr krátké shrnutí ve třech větách. Nepřerozdělujme už více, než dokážeme vyprodukovat. Naopak odložme část své spotřeby a investujme ji do budoucnosti, do vzdělání, vědy a výzkumu. Až se tato budoucnost stane přítomností, budeme mít díky tomu mnohem více co přerozdělovat. Toto je recept ODS na cestu k úspěchu.

Ing. Mirek Topolánek, předseda ODS